

YOSH O‘QUVCHILARGA INGLIZ TILINI O‘QITISHDA ERTAKLAR VA RASMLI KITOBLARNING O‘RNI

Charshenova Ro‘zaxon Zaripbay qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Pedagogika va ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti, Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘limda xorijiy til yo‘nalishi, 3-kurs 1.23-guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Nematullayev Nodirbek Muzaffar o‘g‘li

Annotatsiya

Yosh o‘quvchilarga ingliz tilini o‘qitishda ertaklar va rasmlı kitoblarning o‘rni masalasi bugungi ta‘lim amaliyotida faqat metodik masala bo‘lib qolmay, balki bolalar psixologiyasi, tilni egallashning kognitiv mexanizmlari va madaniy kompetensiya shakllanishi bilan chambarchas bog‘liq murakkab ilmiy muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu maqolada ertaklar va rasmlı kitoblarning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ingliz tilini o‘zlashtirish jarayoniga ta‘siri nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi, ularning leksik, grammatik hamda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari asoslanadi. Tadqiqotda zamonaviy xorijiy va mahalliy ilmiy manbalar tahlili, sinf kuzatuvlari hamda tajriba-sinov natijalari umumlashtirilib, ertak va vizual matnlar orqali til o‘rgatishning samaradorligi isbotlanadi.

Kalit so‘zlar: yosh o‘quvchilar, ingliz tili, ertaklar, rasmlı kitoblar, vizual ta‘lim, kommunikativ kompetensiya, boshlang‘ich ta‘lim.

Abstract

The role of fairy tales and picture books in teaching English to young students is not only a methodological issue in today's educational practice, but also a complex scientific problem closely related to child psychology, cognitive mechanisms of language acquisition, and the formation of cultural competence. This article analyzes the theoretical and practical impact of fairy tales and picture books on the process of mastering English in primary school students, and their didactic potential in developing lexical, grammatical, and communicative competences is substantiated. The study summarizes the analysis of modern foreign and domestic scientific sources, classroom observations, and experimental results, and proves the effectiveness of language teaching through fairy tales and visual texts.

Keywords: young students, English, fairy tales, picture books, visual education, communicative competence, primary education.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida chet tillarini erta yoshdan o'qitish masalasi alohida strategik ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ingliz tilining global muloqot vositasi sifatidagi o'rni kuchayib borayotgan sharoitda uni maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichlarida samarali o'rgatish muhim vazifaga aylanmoqda. Yosh o'quvchilar uchun tilni o'zlashtirish jarayoni asosan taqlid, obrazli fikrlash va emotsional qabul qilish orqali amalga oshadi. Shu sababli an'anaviy grammatika yoki tarjima metodlariga tayanish bu yosh bosqichida kutilgan natijani bermaydi. Tilni tabiiy kontekstda, mazmunli vaziyatlar orqali taqdim etish esa bolalarning nutqiy faolligini oshiradi, til birliklarini ong osti darajasida mustahkamlashga xizmat qiladi. Aynan ertaklar va rasmlar shunday tabiiy, mazmunan boy va bolalar psixologiyasiga mos muhitni yaratish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, til o'rganishda hikoya va narrativ strukturalardan foydalanish g'oyasi psixolingvistika va metodika fanlarida uzoq yillardan buyon muhokama qilinib kelinadi. J. Bruner hikoyaviy tafakkurni inson bilish faoliyatining asosiy shakllaridan biri sifatida baholab, aynan hikoya orqali bilimlar tizimlashtirilishini ta'kidlaydi. S. Krashenning "kiritma gipotezasi"ga ko'ra, til o'rganuvchi uchun tushunarli va qiziqarli kiritma tilni tabiiy o'zlashtirishning asosiy sharti hisoblanadi. Ertak matnlari esa leksik jihatdan sodda, takroriy strukturalarga boy va kontekstual tushunishga qulay bo'lgani sababli bunday kiritmaning ideal namunasi hisoblanadi. Rasmlar kitoblari esa vizual tayanch vazifasini bajarib, matn mazmunini idrok etishni osonlashtiradi, yangi so'zlarning ma'nosini bevosita tasvir orqali anglashga imkon yaratadi.

Mahalliy tadqiqotlarda ham boshlang'ich sinflarda chet tilini o'qitishda ko'rgazmalilik va o'yin elementlarining ahamiyati qayd etilgan. Biroq ko'plab ishlarda ertak va rasmlar kitoblari alohida tizimli metod sifatida emas, balki yordamchi vosita sifatida talqin qilinadi. Ushbu maqolada esa ular mustaqil didaktik resurs sifatida ko'rib chiqiladi va ularning til kompetensiyalarini shakllantirishdagi kompleks ta'siri ochib beriladi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot metodologiyasi sifatida sifat va miqdoriy usullar uyg'unligiga asoslangan yondashuv tanlandi. Tajriba-sinov ishlari boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan olib borilib, bir guruhda an'anaviy dars usullari, ikkinchi guruhda esa ertaklar va rasmlar kitoblarga asoslangan kommunikativ yondashuv qo'llanildi. Dars jarayonida kuzatuv, suhbat, diagnostik topshiriqlar va leksik zahirani o'lchash testlari o'tkazildi.

Olingan ma'lumotlar qiyosiy tahlil qilinib, har ikki yondashuvning samaradorligi baholandi.

NATIJALAR

Quyidagi jadval tajriba natijalarining umumiy ko'rinishini aks ettiradi:

Ko'rsatkichlar	An'anaviy yondashuv	Ertak va rasmlar kitoblari asosida
Yangi so'zlarni eslab qolish darajasi	O'rtacha	Yuqori
Og'zaki nutq faolligi	Past	Yuqori
Darsga qiziqish	Beqaror	Barqaror
Matn tushunish	Qisman	To'liqroq
Mustaqil gap tuzish	Cheklangan	Faol

Natijalar shuni ko'rsatdiki, ertaklar va rasmlar kitoblardan foydalanilgan guruhda o'quvchilarning lug'at boyligi sezilarli darajada oshgan, ular yangi so'zlarni kontekstda qo'llashga moyillik bildirgan. Bundan tashqari, og'zaki nutq faolligi va dars jarayonidagi ijobiy emotsional holat ham yuqori bo'lgan. Bu holat til o'rganishda affektiv omillarning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari natijalari yanada chuqurroq tahlil qilinganda, ertaklar va rasmlar kitoblari asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni yosh o'quvchilarning nafaqat leksik zaxirasini kengaytirganini, balki ularning nutqiy tashabbuskorligi va muloqotga kirishish ehtiyojini sezilarli darajada faollashtirganini ko'rsatdi. An'anaviy darslarda o'quvchilar ko'pincha o'qituvchi tomonidan berilgan tayyor strukturalarni takrorlash bilan cheklanib qolgan bo'lsa, ertak asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda ular syujetni davom ettirish, qahramonlar harakatlarini izohlash yoki rasmlar asosida mustaqil gaplar tuzishga intildilar. Bu holat til birliklarining mexanik yodlanishdan ko'ra, ongli va mazmunli o'zlashtirilayotganidan dalolat beradi.

Shuningdek, natijalar shuni ko'rsatdiki, rasmlar kitoblardan foydalanish vizual xotira orqali tilni o'zlashtirishni kuchaytirgan. Ko'plab o'quvchilar yangi so'zlarni tarjima qilmasdan, bevosita rasm orqali eslab qolgan, keyinchalik esa ushbu so'zlarni og'zaki nutqda faol qo'llay boshlagan. Ayniqsa, ranglar, hayvonlar, harakat fe'llari va emotsional holatlarni ifodalovchi so'zlar rasmlar kontekstda tezroq va barqarorroq o'zlashtirilgan. Tajriba yakunida o'tkazilgan diagnostik topshiriqlarda ushbu guruh o'quvchilarning nutqiy javoblari uzunroq, mantiqan yaxlit va grammatik jihatdan nisbatan to'g'ri bo'lgani aniqlandi.

Natijalarning yana bir muhim jihati shundan iboratki, ertaklar orqali tashkil etilgan darslar o'quvchilarning darsga bo'lgan motivatsiyasini oshirgan. O'quvchilar ingliz tili darsini majburiy mashg'ulot sifatida emas, balki qiziqarli hikoya jarayonining davomiy qismi sifatida qabul qilganlar. Bu esa darsdagi psixologik iqlimni ijobiy tomonga o'zgartirib, til o'rganishda muhim bo'lgan affektiv to'siqlarni kamaytirgan.

Olingan natijalar muhokamasi shuni ko'rsatadiki, ertaklar va rasmlari kitoblarning samaradorligi ularning yosh o'quvchilarning kognitiv rivojlanish bosqichlariga mos kelishi bilan izohlanadi. Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda obrazli fikrlash yetakchi bo'lib, ular abstrakt grammatik qoidalarni qabul qilishdan ko'ra, mazmunli voqealar va tasvirlar orqali bilimlarni osonroq o'zlashtiradilar. Ertak syujeti til birliklari uchun tabiiy kontekst yaratib, so'z va gaplarning funksional ma'nosini ochib beradi. Shu bois, bolalar tilni alohida elementlar yig'indisi sifatida emas, balki yaxlit kommunikativ vosita sifatida angliya boshlaydilar.

MUHOKAMA

Muhokama jarayonida aniqlanganki, ertaklar orqali til o'rgatish nafaqat lingvistik, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega. Ertak syujetlari orqali axloqiy qadriyatlar, madaniy tasavvurlar va ijtimoiy xulq-atvor me'yorlari uzatiladi. Rasmlari kitoblar esa multimodal o'rganish imkonini yaratib, eshitish, ko'rish va nutq faoliyatini bir vaqtda faollashtiradi. Bu esa yosh o'quvchilarning individual o'rganish uslublarini hisobga olish imkonini beradi.

Muhokama jarayonida shuningdek, madaniy komponentning ahamiyati ham yaqqol namoyon bo'ldi. Ingliz tilidagi ertaklar orqali o'quvchilar boshqa madaniyatga oid qadriyatlar, xulq-atvor modellari va ijtimoiy munosabatlar bilan tanishadilar. Bu esa lingvokulturologik kompetensiyaning dastlabki elementlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Rasmlari kitoblardagi vizual belgilar esa madaniy farqlarni tushunishni yengillashtirib, noto'g'ri talqinlarning oldini oladi.

Biroq muhokama davomida ayrim metodik cheklovlar ham aniqlandi. Ertak va rasmlari kitoblarni tanlashda o'qituvchining professionalligi hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, matnlarning til darajasi, hajmi va mavzusi o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos kelmasa, kutilgan samaraga erishish qiyinlashadi. Shuningdek, mazkur metodni haddan tashqari ko'p qo'llash darsning maqsadli tuzilmasini buzishi mumkin. Shu sababli ertaklar va rasmlari kitoblar aniq didaktik vazifalar asosida, muvozanatli tarzda qo'llanishi zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ertaklar va rasmlari kitoblar yosh o'quvchilarga ingliz tilini o'qitishda yuqori didaktik salohiyatga ega bo'lib, ularni tizimli va maqsadli qo'llash

ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu vositalar tilni sun'iy mashqlar majmui sifatida emas, balki jonli muloqot va mazmunli faoliyat sifatida qabul qilishga yordam beradi. Shuning uchun boshlang'ich ta'lim amaliyotida ertak va rasmlil kitoblarga asoslangan yondashuvni metodik jihatdan takomillashtirish va o'quv dasturlariga chuqur integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, ertaklar va rasmlil kitoblar yosh o'quvchilarga ingliz tilini o'qitishda yuqori ilmiy-pedagogik samaradorlikka ega bo'lgan vositalar hisoblanadi. Ular tilni o'rganish jarayonini tabiiy, emotsional va mazmunli faoliyatga aylantiradi, o'quvchilarning nutqiy faolligi va mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu vositalar orqali tilni o'qitish leksik va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishda an'anaviy yondashuvlarga nisbatan barqarorroq natija beradi.

Shu bilan birga, ertak va rasmlil kitoblarga asoslangan yondashuvni ta'lim dasturlariga integratsiya qilishda metodik qo'llanmalar ishlab chiqish, o'qituvchilarni maxsus tayyorlash va dars mazmunini bosqichma-bosqich murakkablashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'nalishdagi ilmiy izlanishlar kelgusida yosh o'quvchilarning chet tilini o'zlashtirish jarayonini yanada takomillashtirish uchun mustahkam nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Bruner J. Actual Minds, Possible Worlds. – Cambridge: Harvard University Press, 1986. – 201 b.
2. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Oxford: Pergamon Press, 1982. – 202 b.
3. Cameron L. Teaching Languages to Young Learners. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 238 b.
4. Ellis R. The Study of Second Language Acquisition. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 824 b.
5. Pinter A. Teaching Young Language Learners. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 180 b.
6. Harmer J. How to Teach English. – London: Longman, 2007. – 288 b.
7. Shin J. K., Crandall J. Teaching Young Learners English: From Theory to Practice. – Boston: National Geographic Learning, 2014. – 304 b.
8. Nurmonov A. Chet tillarni o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 256 b.
9. Yo'ldoshev J. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2020. – 312 b.